

Rushing to eat afikoman

Q It seems that every year we have a conflict between those who want to rush to eat the afikoman by chatzot (astronomical midnight) and those who want to allow the seder to advance at its own pace. What should we do?

3. גמרא, פסחים דף קכ עמוד ב

... דתניא: (שמות יב) "ואכלו את הבשר בלילה הזה", רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן "בלילה הזה" ונאמר להלן (שמות יב) "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן עד חצות - אף כאן עד חצות. אמר לו רבי עקיבא: והלא נאמר "חפזון" - עד שעת חפזון. אם כן מה תלמוד לומר "בלילה" - יכול יהא נאכל בקדשים ביום - תלמוד לומר "בלילה" - בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום ... אמר רבא: אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה - לא יצא ידי חובתו. - פשיטא, דכיון דאיתקש לפסח - כפסח דמיו - מהו דתימא: הא אפקיה קרא מהיקישא, קמשמע לן, דכי אהדריה קרא - למילתא קמיינתא אהדריה.

4. רמב"ם הל' חמץ ומצה פרק ו הל' א

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר (שמות י"ב) "בערב תאכלו מצות", בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצותה כל הלילה ... ומשאכל בזית יצא ידי חובתו.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' תעז סעי' א

לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה בזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השוכן, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכול קודם חצות. (ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות) (ר"ן פי"ט וסוף פ"ב דמגילה).

משנה ברורה שם ס"ק ו

ויהא זהיר וכו' - שכיון שהוא זכר לפסח, צריך לאכול בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות. וכ"ש בזית הראשון שמברכין עליו על אכילת מצה שצריך לזהר מאד שלא לאחור עד חצות, ובדיעבד אם איחר, מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו, וע"כ יאכלנו ולא יברך עליו על אכילת מצה. וגם מרור, אף שהוא מדרבנן, יזהר לאכול קודם חצות, ואם איחר, יאכלנו בלא ברכה. ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות, יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות, ואח"כ יאמר הגדה ואח"כ יסעוד סעודתו [אחרונים].

1. רש"י, פסחים דף קיט עמוד ב

אין מפטירין אחר מצה אפיקומן - שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה, ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה, (הואיל ובאה) [אף על פי שאינה באה] לשם חובה, כדאמר רב חסדא לעיל (קטו, א) גבי מרור, דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חוזר ומברך עליו, הכי נמי גבי מצה. הלכך תרווייהו מברך ברישא, והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה, אבל לא מרור דלאו חובה הוא.

2. רא"ש, פסחים פרק י סימן לד

פירש רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה, ועל כן אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"ג שאינה עלינו חובה, מדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור, דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו, הלכך מברך אתרווייהו ברישא והדר אכיל מצה של מצוה באחרונה, ואחר אותה מצה אין נפטרים ממנה באכילת דבר אחר, שלא לשבח הטעם ע"כ. ולפי זה, היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת, כיון שהיא זכר מצה הנאכלת עם הפסח בכריכה, ועליהן היה ראוי לברך [על אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה, וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש, שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו, ואף לרבנן מצוה לאוכלו ביחד. אמנם תמיהנו: למה עושין כריכה בתחילה, יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש? הלכך נראה לי, דאותה מצה אינה לשם חובה, אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השוכן באחרונה, ולפי שהוא זכר לפסח, יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה, וא"צ עמה מרור וחרוסת.

Rushing to eat afikoman

6. רמ"א אורח חיים ס"י תעו סע' א

הגה: ולא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדאי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה או ישתכר וישן מיד (מהרי"ל).

משנה ברורה שם ס"ק ו

אכילה גסה - דהיינו שאינו מתאווה כלל לאכול, שאז אינו עושה מצוה מן המובחר, שאף שאפיקומן הוא זכר לפסח, והפסח נאכל על השובע, דהיינו שהוא שבע כבר, ולכן אוכלין האפיקומן אחר גמר הסעודה, כמו שיתבאר בסימן תע"ז, מ"מ צריך שיחא לו קצת תאוה לאכול, ואם לאו אין זה מן המובחר. ואם שבע כ"כ עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובע, אף שדוחק עצמו לאכול, אינו יוצא ידי חובתו כלל במצוה זו, שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל. כתבו הפוסקים אל יהיה אכילת אפיקומן עליו למורה, דעיי"ז אין מתקיים המצוה מן המובחר: